

Nauhoihin tallentui tarinaa vetehisestä ja metsän eläimistä kylän juhliin ja ihmisiin, leikeistä ja leikkikalista terrorin aikaan ja kylien tyhjentymiseen. Vasemmalta Aleksandra Punžina, Marja Torikka, Anna Andrejevna Šutajeva ja Raija Koponen. Kuva Viktor Makarov

Lippu vaihtui tango

Kielentutkijat matkasivat tverinkarjalaa nauhoittamaan hajoavaan Neuvostoliittoon

Elokuun lopun ilmassa väreili ehkä jo syksyn tuntua, kun kahden naisen tutkimusmatka Tverin Karjalaan alkoi tiistaina 27.8.1991. Aivan varmasti ilmassa oli kuitenkin epätavallisen vahvaa jännitystä.

Me Kotimaisten kielten tutkimuskes-

kuksen Karjalan kielen sanakirjan tekijät – päätoimittaja Raija Koponen ja toimitussihteeri Marja Torikka (silloin Lehtinen) – olimme lähdössä ensimmäistä kertaa ns. kolmanteen Karjalaan mielessämme Pertti ja Helmi Virtarannan monet kertomukset heidän useilta matkoiltaan kauas läheneiden karjalaisten luo.

Janajevin ja kumppaneiden vallankaappausyritys oli kukistettu 21. elokuuta ja Jeltsin oli nousemassa valtaan. Neuvostoliitto eli viimeisiä aikojaan, mutta sitähan emme silloin tiennet.

Olimme yrittäneet tavoittaa matkal-

le oppaaksemme tulevaa tverinkarjalan erinomaista tuntijaa ja sanakirjan tekijää Aleksandra Punžinaa, mutta hän oli jo ehtinyt lähteä Petroskoista Tveriin. Epäilimme nimittäin, ettemme ehkä uskallakaan lähteä, kun olot olivat niin epävarmat. Mutta matkaan siis lähdettiin Moskovan junalla Helsingin asemalta iltakuuden jälkeen.

Matkatavaraa oli mukana paljon, sillä tuliiasiakin oli toki mukana ja lisää hankittiin Viipurista, jossa silloin pysähdyttiin 40 minuutiksi. Arvelimme Jussi Kulkijan maistuvan Puasinkoissa ainakin Vanja Il-

Vanja Iljin ja lampaat on nähty Suomen televisiossa Lisa Hovinheimon Tver-dokumentissa, jonka ensiesitys oli vuonna 1985. Kuva Raija Koponen

ssa

jinille ja miksei muillekin. Rahan vaihto sujui sutjakkaasti Viipurin asemalla ja 50 markalla sai 350 ruplaa. Tullikaan ei ollut kiinnostunut tavaroistamme, mitä suuresti ihmettelimme entisten kokemustemme perusteella.

Keskiviikkoamuna 28. elokuuta oli aikainen herätys, sillä juna saapui Tverin kaupungin asemalle kello seitsemän aikaan. Meitä vastassa olivat Aleksandra Punžina sekä Antonina Zaitseva ja Mihail Orlov Tverinkarjalaisten kulttuuri-seurasta (Tverin karielat).

Meille näytettiin kaupunkia, kävelimme jalkamme kipeiksi, söimme kaikki viisi tukevan aterian, jonka maksoimme, yhteensä 55 ruplaa. Iltapäivällä me Aleksandra Punžinan kanssa lähdimme junalla kohti Spiirovaa, josta oli määrä jatkaa bussilla Kozlovaan ja Puasinkoille. Tverin rautatieasemalla myöhässä olevaa junaa odotellessamme ihmettelimme länteen päin (!) sotakalustoa kuljettavia junia.

Spiirovassa vastassa oli uusi ongelma: bussia ei tullutkaan. Asiat kuitenkin siellä päin maailmaa kyllä hoituvat, vaikka me suomalaiset emme oikein aina tahdo sitä uskoakaan. Äitiään katsomassa oleva Virossa asuva karjalaispoika ajoi meidät autollaan suoraan Iljinien luo, heidän Beljakka-nimiseen taloonsa. Vastassa olivat Vanja (Ivan Vasiljevits Iljin) ja Dunja (Jevdokija Ivanovna Iljina), heidän tyttärensä Zina (Stroganova) ja hänen tyttärensä Ira (Stroganova).

Emäntä ja isäntä olivat meille jo ennestään tuttuja. He olivat Virtarantojen Tverin-matkojen kielenoppaita ja olleet kahdesti Helsingissä Virtarantojen luona ja silloin kyläilleet myös meidän kummankin kotona. Suomalaiset ovat voineet tutustua heihin televisiossa esitettyjen Tveristä kertovien dokumenttien kautta (Lisa Hovinheimon ohjelma "Kaukaiset tverinkarjalaiset" vuodelta 1985 ja Arvo Ahlroosin ohjelmat "Tuntematon Tverin Kar-

jala" ja "Tverin kyynel ei kuivu" vuodelta 1999).

Puasinkoissa olimme sunnuntaihin 1. syyskuuta asti. Nauhoitimme Dunjaa ja Vanjaa, lähinaapurissa asuvaa Tatjana Aleksandrovna Gavrilovaa, joka ei osannut lukea eikä kirjoittaa eikä ollut käynyt Spiirovaa pitemmällä, sekä kuuluisaa itkiänaista Anna Andrejevna Šutajevaa.

Nauhoihin kertyi juttua vetehisestä ja metsän eläimistä kylän juhliin ja ihmisiin, leikeistä ja leikkikaluista terrorin aikaan ja kylien tyhjentymiseen. Oivana apuna haastattelussa oli Aleksandra Punžina, joka osasi luontevasti kysellä tutuista asioista omalla äidinkielellään.

Kyläilimme Iljinien pojan perheessä Kozlovalla, Puasinkoissa kesää viettävien Piskunovien luona, ja meidät käytettiin Vanjan syntymäkyllässä TSökkelissä.

Erityisesti mieleen on jäänyt ehkä hie-man unenomaisen rauhallinen ilmapiiri, kylpeminen mustassa kyylyssä (savusaunassa) ja Šutajevan järkyttävän huonossa kunnossa oleva kotitalo Kozlovalla (onneksi hän meni talveksi poikansa luo kaupunkiin).

Meidän vuoksemme menetti päänsä yksi Iljinien pässi, jonka kivekset sitten saimme ruokapöydässä nautittavaksemme. Kaikkien Tverin Karjalassa matkavien tavoin surimme surkeita räiskittäviä kirkkoja. Ennen kaikkea muistamme sy-

Edesmennyt Dunja Iljina ja Ira-vunukka olivat monien suomalaisvieraiden tuttuja. Kuva Raija Koponen

dämelliset ihmiset. Tuntui, että olimme omiemme joukossa.

Kozlovasta Tolmatšuun on matkaa parikymmentä kilometriä, mutta tien huonon kunnan vuoksi matka tuntui paljon pitemmältä. Ajoimme ohii kyläneuvoston talon, jonka katolla liehui Neuvostoliiton lippu, mikä oli tuttu näky muiltakin matkoiltamme.

Majoituimme Aleksandra Punžinan serkun Jekaterina Ivanovna Veselovan perheeseen ja saimme huoneeksemme mukavan viileän lasiverannan. Tutustuimme kylään ja asukkaisiin ja kyläilimme Jekaterina Veselovan naimisissa olevan tyttären Svetan luona. Hänen pieni Maša-tyttärensä oli valitettavasti jo nukahtanut ja mies oli metsästämässä villisikoja. Hän tarjosi meille taivaallisen hyvää kaalisoppaa.

Maanantaiaamuna 2. syyskuuta kävimme ilmoittautumassa kyläneuvostossa, mutta talon katollapa oli lippu vaihtunut: siellä liehui nyt Venäjän lippu! Rauhallista riittääkin oli, vain läheiseltä lentokentältä nousevat ja sinne laskeutuvat pommikoneet saivat kylmät väreet kulkemaan Raijan selkäpäitä pitkin, sillä jostain mielen pohjalta kumpusi varhaislapsuuden muis-

to sota-ajan äänistä.

Nauhoitimme vähän aikaa kunnantalolla myös varapuheenjohtaja Vasili Ivanovitš Volkovia, joka kertoi karjalan kielen tilanteesta ennen sotia ja myöhemminkin. Tolmatšussa viivyimme vain vajaat kaksi vuorokautta, joten emme ehtineet paljoakaan nauhoittaa, mutta saimme kielenoppaaksemme herttaisen Maria Aleksejevna Beljajevan, joka kertoi entisajan elämästä, markkinoista, naimisiinmenosta ja muusta. Lopuksi hän luetti eliitki itkuvirren, jonka oli esittänyt lapsenlapsensa haudalla.

Tiistaina aamulla 3. syyskuuta lähdimme Lihoslavlisiin bussilla. Tie oli tietenkin huonossa kunnossa, mutta onneksi chdimme Tverin kaupunkiin menevään junaan kahta minuuttia ennen sen lähtöä. Painavien laukkujen kannossa saimme yllättäen apua nuorilta miehiltä.

Tverissä vastassamme oli Mihail Orlov, joka kuljetti meitä kaupungilla, museossa, radiossa haastateltavana ja tietenkin myös ostoksilla. Ehdimme sentään Antonina Zaitsevan luo ihastelemaan hänen vanhaa karjalaista pöytänsä ja nauttimaan maittavaa ja kaikin

puolin runsasta iltapalaa. Unohtumattoman elämyksen tarjoili myös Miša laulamalla omia runojaan kitaralla säestäen.

Helsinkiin takaisin vievä Moskovan juna saapui Tverin rautatieasemalle 23.50 ja pysähtyi siellä vain kaksi minuuttia. Oli taidonnäyte chtiä runsaine tavaroinemme siihen. Hyvästelimme tveriläiset ystävämme ja Aleksandra Punžinan, joka oli järjestänyt kaiken erinomaisesti niissä epävarmoissa oloissa. Voimme vain arvata kaiken työn ja vaivan. Keskiviikkoamuna 4. syyskuuta juna pysähtyi Viipurissa puoli kahdeksan maissa, ja siellä pääsi taas jaloittelemaan ja tekemään pikaisia ostoksia.

Matka teki meihin syvän vaikutuksen. Vielä 18 vuoden jälkeen muistelimme Aleksandra Punžinaa, nyt jo edesmenneitä Dunjaa ja Vanjaa sekä kakkia muita matkallamme kohtamiemme ihmisiä kaihoisalla lämmöllä. Kielen kuuleminen aidossa ympäristössä ja karjalaisen elämäntilanteen näkeminen antoivat sanakirjan tekemiseen uutta intoa.

MARJA TORIKKA